

VÝSTAVA OČIMA ŽENY. OSUDOVÉ I VŠEDNÍ DNY STOLETÉ REPUBLIKY V ŽIVOTECH ŽEN MUZEUM VE ŠLAPANICÍCH, 30. 10. 2018 – 9. 3. 2019

Martina Krajíčková

Specifická situace vlastivědného muzea v malém městě, které leží de facto na předměstí velkoměsta, je jedním z důvodů poměrně častých vykročení výstavního plánu Muzea ve Šlapanicích mimo rámec témat úzce spjatých se zdejšími regionem. Podobně tomu bylo i při přípravě výstavy ke stoletému výročí vzniku Československé republiky. Volba akcentace historie žen v rámci onoho století, které uplynulo od založení našeho moderního státu, byla motivována snahou hledat jiný pohled na téma zpracovávané v roce významného výročí mnoha muzei v zemi a zároveň navazovala na některé předchozí výstavní počiny šlapanického muzea, které se ve své prezentační činnosti s historií žen opakovaně potkávalo, ať už ve vlastních autorských projektech, či v modifikacích a doplněních tematicky souvisejících převzatých výstav.¹

Základní narativní linie výstavy *Očima ženy* s podtitulem *Osudové i všední dny stoleté republiky v životech žen* mapovala postup ženské emancipace a proměny života žen v uplynulém století. Úvod zavedl návštěvníky do šedesátých let 19. století, doby rozkvětu spolkové činnosti v našich zemích a vzniku prvních svébytných ženských spolků, na jejichž půdě se začala řešit otázka přístupu žen ke vzdělání, kvalifikované práci i volebnímu právu. Proměny postavení žen byly ve výstavě představeny po dekáдах, přičemž v centru zájmu byla ženská práce, politická práva žen, zapojení žen do politiky a postavení ženy v rodině.

V jednotlivých dekáдах byl reflektován taktéž dopad tzv. velkých dějin na ženy, ať už to bylo zapojení žen do odboje během druhé světové války, vliv, který měly obě války a poválečná obnova státu na zaměstnanost žen, nebo poúnorový zánik svobodných ženských sdružení a spolků a jejich nahrazení bezzubou ideologickou organizací – Československým svazem žen; dále proměny legislativy v oblasti rodinného práva, rodinná a sociální politika i s ní související téma tzv. dvojí směny, které bylo výrazněji reflektováno zejména v části věnované druhé polovině 20. století. Stranou nezůstalo ani zapojení žen v pražském jaru 1968, disentu

a listopadovém dění. Tuto linii pak uzavíral panel věnovaný prvnímu desetiletí po roce 1989, který odkazoval na veřejnou diskusi o roli žen ve společnosti a vznik nových ženských politických uskupení, záměrně tak činil bez většího hodnocení, otevíral spíše otázky po skutečné hloubce proměn a reálném dosažení rovnoprávnosti.

Barevně střídme a stručné řešení textové části bylo u každého desetiletí doplněno kaleidoskopicky pojatými foto-panely, které představovaly vizuálně poutavý, facilitovaný pandán k informačně nabitým textům. Vybraný obrazový materiál – pramenem zde byla často dobová periodika – doplňoval informace v textu a všiml si také souvisejících jednotlivých událostí, jako byly výstavy *Civilizovaná žena* a *Výstava Moderní ženy* v Brně roku 1929, aktivity prvorepublikového ženského hnutí na mezinárodní scéně či třeba spartakiáda nebo fenomén socialistických oslav MDŽ.

Výběr informací z poměrně širokého rámce v dlouhém časovém horizontu byl doplněn čtyřmi detailními pohledy – subtématy. Ta byla věnována pohledu TGM na ženskou otázku, významným političkám první republiky napříč politickými stranami, ojedinělému odvážnému činu politických vězenkyň padesátých let – stížením na podmínky věznění adresovaným generálnímu tajemníkovi OSN při jeho návštěvě komunistického Československa a konečně specifické roli žen v prostředí disentu.

S hlavní narativní linií výstavy úzce korespondovaly dvojrozměrné exponáty, zejména cenné archiválie, ať už se jednalo o Masarykovy dopisy jeho důvěrné přítelkyni z konce dvacátých let 20. století Oldře Sedlmayerové, spisovatelce a člence Ženské národní rady, dopisy a práce Františky Plamínkové, nejvýznamnější osobnosti meziválečného ženského hnutí u nás, nebo dokumenty týkající se Alice Masarykové. Druhou polovinu 20. století pak reflektovaly například faksimile textu Charty 77 a podpisových lístků chartistek.²

Trojrozměrné exponáty pak sledovaly zejména dokumentaci každodenního života žen. Vystaveny byly domácí

¹ Jednalo například o výstavy *Hospodyňka pořádná o dvanácté oběd má* (2003), *Žena v proměnách času* (2004), *Ach ty ženy* (2010) nebo *Dálky s vůní sakury* (2014).

² Korespondence TGM a O. Sedlmayerové, stejně jako dokumenty vztahující se k F. Plamínkové či A. Masarykové byly zapůjčeny z fondů Literárního archivu Památníku národního písemnictví. Faksimile Charty 77 a podpisových lístků pro potřeby výstavy poskytl Archiv bezpečnostních složek.

přístroje – dobové novinky, které přispívaly k „osvobození žen z domácností“, ale i prostředky péče o zdraví a vzhled a módní doplňky. Vizually dominantní prvek výstavního prostoru představovala ukázka dobové módy.³ Autorky ji však nezamýšlely pouze jako prezentaci atraktivních, návštěvnický vděčných exponátů. Vybrané modely (originály i dokonalé repliky, vždy jeden pro každé desetiletí) měly jistým způsobem ilustrovat základní rysy daného období. Tak byl v módě prvních desetiletí republiky akcentován ideál tzv. moderní ženy, proměny linií střihu i délky sukně, padesátá léta reflektovala praktický oděv ženy budující socialismus, zatímco model z osmdesátých let 20. století připomněl, spolu s dalšími souvisejícími předměty, dobový standard domácího šití jako odpověď československých žen na nedostatečnou nabídku socialistického oděvního průmyslu a sloužil i jako jeden z příkladů větší koncentrace obyvatel totalitního státu na privátní prostor, tak typické pro tuto fázi normalizace.

Proměny života československých žen byly přiblíženy též prostřednictvím dobových periodik určených primárně ženským čtenářkám, ať už to byly angažované listy, populární revue, či časopisy pro hospodyňky. Jejich kopie, vždy různorodý výběr produkce z daného období, měli návštěvníci k dispozici v boxech u jednotlivých desetiletí – od prvního českého ženského listu *Lada*, přes časopisy *Rada žen* a *Komunistka až po Vlastu*.

Součástí hlavní výstavy bylo i dioráma socialistického obývacího pokoje (bez přesného časového ukotvení), kte-

ré sloužilo jako klidová zóna a bylo koncipované záměrně nekonfliktně jako prostor pro sdílení vzpomínek či herní a rukodělné aktivity (nabídka dobových her pro děti, pletní, četby atp.).

Samostatný celek ve výstavě prezentoval téma žen ve výtvarném umění uplynulého století. Výběr vystavených uměleckých děl tematizoval ženu jako jeden ze zásadních motivů výtvarného umění, a to prostřednictvím zažitých stereotypů – žena jako erotický symbol, žena-matka a také žena jako ideologický symbol – žena-budovatelka. Především však byla věnována pozornost ženě-umělkyni, tvůrkyň, hybatelce uměleckého dění. Stejně jako v jiných oborech i ve výtvarném umění ženy bojovaly proti předsudkům, tzv. ženskému umění byly přisuzovány „typické ženské vlastnosti“ (mj. sentimentalita, nepůvodnost nebo malá míra abstrakce) a bylo dlouho vnímáno jako zvláštní, do jisté míry méněcenná kategorie. Výstava představila výběr z díla umělkyň několika generací. K vidění byly práce Heleny Bochořákové-Dittrichové, první absolventky Akademie výtvarných umění, dílo Sylvie Lacinové, představitelky monumentálního sochařství, oboru, který byl dlouho vnímán jako pro ženy nevhodný. Ukázky výtvarných prací nadané, ale dlouho nedocenené malířky Zdenky Ranné akcentovaly téma dvojího údělu, zvládání rodiny a práce u ženy-umělkyně. Vystavena byla také svěbytná tvorba současných umělkyň Hany Puchové a Venduly Chalánkové, která prezentovala aktuální situaci, kdy autorky figurují na umělecké scéně bez genderových komplexů.⁴

³ Přípraveno ve spolupráci se Salómem první republiky a Střední školou umění a designu Brno.

⁴ Vystavená díla pocházela ze sbírek Moravské galerie v Brně, Muzea města Brna, Muzea Vyškovska, Podhoráckého muzea a soukromých sbírek. Kromě výše zmíněných institucí na přípravě výstavy dále spolupracovaly Paměť národa a soukromé Retromuzeum na statku.

Obr. 1–7. Pohled do výstavy

Na hlavní výstavní prostor navazovala v sousední místnosti menší prezentace nazvaná *Býti ženou českou*. Stručné medailonky přiblížily konkrétní ženy, v jejichž životech se zrcadlily československé dějiny posledních 100 let. Byly mezi nimi významné osobnosti zmíněné v hlavní části výstavy i „zapomenuté hrdinky“ – průkopnice ženského hnutí, političky, odbojačky, vědkyně atp.

Autentické dokreslení mnohého, co bylo řečeno v hlavní části výstavy, představoval promítaný úryvek krátkého filmu *Nový život č. 21* z Národního filmového archivu, zachycující první celostátní sjezd československých žen v říjnu roku 1946. Dobové záběry ukázaly některé z hrdinek výstavy, ať už to byla národněsocialistická poslankyně Fráňa Zemínová, nebo hlavní iniciátorka poúnorového ženského hnutí komunistka Anežka Hodinová-Spurná, zahlédnout bylo možné i Miladu Horákovou či Alici Masarykovou.

Pamatováno bylo v tomto prostoru i na tzv. malé dějiny. Jaké to bylo „býti ženou českou“ na malém moravském městě v dobách klidných i bouřlivých, ukázaly životní osudy Růženy Přichystalové, 92leté šlapanické rodačky, přiblížené prostřednictvím osobních vzpomínek, fotografií a dokumentů. Na její příběh pak navazovala interaktivní plocha nazvaná *Moje fotoalbum století* – prostor pro sdílení vzpomínek, na niž byly v průběhu výstavy doplňovány tematicky související fotografie z rodinných archivů návštěvníků.

Doprovodný program k výstavě zahrnoval komentované prohlídky, sérii přednášek zaměřených především na pozoruhodné ženy z regionu (sestry Wanklovy, cestovatelka B. M. Eliášová), edukační programy pro druhý stupeň základních škol a středoškoláky pracující s metodami učení objevováním a derniéru s módní přehlídkou. Tematicky provázán s výstavou byl pak šestidílný kurz pro posluchače Uni-

verzity třetího věku Masarykovy univerzity v Brně v podzimním semestru 2019, který se detailněji věnoval některým tématům reflektovaným ve výstavě – ženské spolky, zapojení žen do druhého a třetího odboje, ženská periodika aj. Výstava *Očima ženy* byla součástí projektu *Republika 100*.

Výstava připravená šlapanickým muzeem v roce 100. výročí vzniku Československé republiky se pokusila zmapovat peripetie cesty za ženskou rovnoprávností u nás i faktické proměny každodenního života žen. Nečinila tak vyčerpávajícím způsobem, ostatně šíře tématu a vymezený prostor to ani neumožňovaly, autorky⁵ se nicméně pokusily nahlédnout oněch 100 let prizmatem ženských občerek republiky a tento pohled zprostředkovat návštěvníkům. Z jejich reakcí, ať už se jednalo o osobní setkání při prohlídkách a programech, či zápisy v návštěvní knize, bylo patrné, že výstava inspirovala k zamyšlení nad hloubkou proměny ženského údělu v posledních sto letech a zároveň poskytla návštěvníkům prostor pro reflexi uplynulých desetiletí; krátce řečeno: že se malé muzeum zhostilo velkého tématu se ctí.

⁵ Autorkami scénáře byly Martina Krajičková, Hana Fadingerová, Lucie Libicharová a Martina Deissová Víchová, která zároveň vytvořila grafické a prostorové řešení výstavy.